

Vapaan tieteen lahja

Tämän numeron tiedotuspaltilla Kari Salmi pohtii nykyhetken vaarallisia poliittisia voimia, jotka uhkaavat tiedettä, tutkimusta ja demokratiaa. Kriittinen keskustelu, erimielisyydet ja toisiaan haastavat tulkinnat kuuluvat sekä tiedemaailmaan että demokraattiseen päätöksentekoon. Monet tekijät nakertavat nyt tieteen vapauden ja demokratian toimintamahdollisuuksia.

Uhka näkyy selvimmin suurvaltojen politiikassa, mutta samankaltaisia varoitusmerkkejä on kaikkialla. Tutkittu tieto ohitetaan, sitä käytetään huolimattomasti tai se torjutaan epämieluisena. Pitkäjänteinen työ käy vaikeaksi, kun rahoitus ja ulkoiset vaatimukset tempoilevat milloin yhtäälle, milloin toisaalle.

Tutkimusaineiston keruu ja käyttö on vaikeutunut osittain sotien ja kriisien, osittain resurssipulan vuoksi, niin ulkomailla kuin Suomessakin. Tulosta, tutkintoja ja julkaisupisteitä pitäisi saada kiireellä ja halvalla, vaikkei hätäinen soosaaminen tuota sen paremmin hyötyä kuin huviakaan. Resurssipulaa paikataan komeilla tiedepolitiikan julkilausumilla ja papereilla, joilla on vähän tekemistä arkisen yliopistotyön kanssa.

Muuttuvassa ympäristössä olisi tärkeää pysähtyä rauhalliseen analyysiin ja syventävien tulkintojen äärelle. Lahjoitusvaroilla perustetun Turun yliopiston tunnuslause ”vapaan kansan lahja vapaalle tietelle” kääntyy myös toisin päin: vapaa tiede antaa lahjojaan vapaalle kansalle, toisen vapaus tukee toista.

Käsillä oleva *Historiallinen Aikakauskirja* tarkastelee Suomen autonomian aikaa, keisariaikaa, syventäen ja kriittisistä näkökulmista. Tutkitun aikakauden yhteiskunta ei ollut vapaa, vaan ilmaisen, tieteen ja elinkeinon vapautta rajoi-

tettiin monin tavoin. Ajattelun ja yhteiskunnan vapautta kuitenkin tavoiteltiin eri elämäntavoilla.

Artikkeleista käy ilmi, millaisia talouden, tieteen ja taiteen yhteyksiä keisariajalla syntyi, kun tutkijat matkustivat suomensukuisten kansojen pariin ja kun teollisuustoiminta ja koulutus ylittivät maiden rajoja. Samalla eri artikkeleissa tulee esiin, millaista tulkintakamppailua käytiin eri tasoilla niin lainsäädännöstä, julkisesta tilasta, viranomaisten määräysvallasta kuin kulttuurisista tulkinnoistakin.

Aikalaisten ristiriitaiset kokemukset, samoin kuin 1900-luvun poliittiset muutokset, ovat osaltaan näkyneet myös siinä, miten keisariaikaa on tulkittu. Kuten teemajohdannosta käy ilmi, kiinnostus ei ole vain tieteentekijöiden keskinäistä pohdintaa. Menneisyyttä koetetaan myös käyttää poliittiseen vaikuttamiseen.

Sitä tärkeämpää onkin, että 1800-luvusta käydään monipuolista tieteellistä keskustelua ja nostetaan esiin eri tulkintojen vahvuuksia ja ongelmia. Alex Snellman käy katsausartikkelissaan läpi keisariajan määritelmiä ja tulkintalinjoja ja pohtii niitä myös nykyisen maailmanpoliittisen tilanteen valossa. Syväluotauksessa Kristiina Kalleinen ja Alpo Juntunen taas käsittelevät autonomian aikaan liittyviä keskenään hyvinkin vastakkaisia tulkintoja ja niiden perusteita. Eri artikkelit ja lyhyet kirjoitukset valottavat osaltaan tulkintojen kirjoa, uusia tutkimussuuntia ja aineistojen moninaisuutta.

Uskaltanen toivottaa *Historiallisen Aikakauskirjan* lukijoille hyvää kesää tämänkertaisen vapaan tieteen hedelmien äärellä!

Anu Lahtinen
anu.z.lahtinen@helsinki.fi